

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. IX. De Hymnis. Hymnorum usus antiquissimus. De Hymnis Orphei. Varia genera Hymnorum. Laudantur Hymni ex sacris, & prophanis auctoribus. Quid sit Hymnus, Quo ritu cantari soleant.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

terram quietis, quam promiseram Patribus eorum, ingrederentur. Ingens pœna hæc est, horrendumque supplicium adversus impios, qui vocem Domini contemnunt audire. Magnus terror, ait (r) Augustinus, ab exultatione cœpimus, sed ad magnum timorem conclusit Psalmus iste. Jurantem hominem debes timere, ne propter jurationem faciat, quod contra voluntatem ejus est: quanto magis Deum, qui nihil temerè jurare potest? Ecclesia itaque à spiritu veritatis edocta nocturnæ precis initio hunc Psalmum decantat, ut discamus exultare Domino cum tremore, quasi hilares, sed nondum securi. Quia verò benè cœpisse dimidium operis fecisse est, maximo operè studendum est, ut hoc solemne nocturnæ synaxis exordium pio mentis affectu, & sincera cordis intentione percurramus, omnes creaturas Dei ad ejus laudes nobiscum decantandas alacriter invitantes.

§. IX.

DE HYMNIS.

Hymnorum usus antiquissimus. De Hymnis Orphei. Varia genera Hymnorum. Laudantur Hymni ex sacris, & profanis Auctoribus. Quid sit Hymnus. Quo ritu Hymni cantari soleant.

I. **N**ULLI dubium est Hymnorum usum antiquissimum esse. Homerus enim, & illo majores natus Linus, Musæus, Callimachus ingentem illorum Deorum turbam pluribus, iisque doctissimis Hymnis celebrarunt, quorum venustatem etiam nunc vel ipsi sapientissimi viri admirantur. Auctor est Pausanias in Bœoticis Licium Oden primum omnium Hymnos composuisse. (a) Alii hunc primatum Anthi Anthedonio tribuunt. Sed quicquid sit de primo Hymnorum Au-

r Aug. in hunc ps. a Scaliger lib. 1. Poetic. c. 45.

store, illud certissimum est, quod & (b) Pausanias advertit, Hymnos Orphei religione, sanctitate, & elegantia cæteris omnibus anteire. Claruit hic teste (c) Suida, sub Iudæorum iudicibus sublato Atheniensium regno: eumque primas Theologiæ partes post Hermetem Trismegistum obtinuisse (d) Marsilius Ficinus asseverat. Sed & Gregorius (e) Nazianzenus Pythagoricam Philosophiam ex eo prodiisse innuit, & Cyrillus Alexandrinus ejusdem Hymnos præ cæteris commendat lib. 1. contra Iulianum. Iacobus (f) Boulduc hunc veræ, & Mosaicæ Theologiæ sectatorem fuisse non sine probabilibus conjecturis suspicatur. (g) Tatianus quidem, Clemens Alexandrinus, alique nonnulli negant Hymnos Orphei esse, qui ejus nomine insigniti circumferuntur, sed Onomacriti Atheniensis, vel cujusdam Cercopis: sed istos errasse, & revera Orpheum extitisse, atque Hymnos composuisse, sapientum auctoritas, omniumque doctorum consensus evincit, ut Guillelmus (h) Canterus in novis lectionibus observat. Princeps Mirandulanus una & triginta conclusionibus practicè ostendit à se primum reperta in Orphicis Hymnis magiæ naturalis occulta mysteria, secretam scilicet humanarum, divinarumque rerum sapientiam. Mercurium verò Trismegistum Hymnos item scripsisse, quibus in sacris utebantur Ægyptiæ, tradit (i) Clemens Alexandrinus. Varia sunt autem Hymnorum genera, quibus vetusto sacrorum ritu utebantur Græci. Præcipua fuere tria, quæ Cælius (k) Rhodiginus enumerat, Profodion, Hyporchema, Stasimon: Profodion, Litania, sive supplicatio dicebatur, cum sacrificium ad altare proferrent: Hyporchemata concinebant saltantes in altaris

b Pausan. in Bæotic. c Suid. v. Orpheus. d Fic. in. proœm. in Pimandr. e Nazianz. orat. 33. num. 30. f Boulduc. lib. 1. de Oggio Christiano. g Tatianus or. adv. Græc. in fine Cl. Alex. 1. Strom. Ciceo 1. de Nat. Deor. h Canter. nov. lect. lib. 1. cap. 3. i Cl. Alex. 5. Strom. k Rhodig. lect. antiq. lib. 7. c. 3. & lib. 4. c. 5.

ambitu, ubi sacra jam igni admota forent: mox cum quiescentes canerent, stasima vocabantur. Plura de Hymnis (l) Photius ex Procli laudabilibus de re poetica. Hymnum, inquit, sic dictum aiunt, quasi *ὑμνος*, id est commemoratio quædam sit, & quasi in memoriam revocet res gestas eorum, qui hymnis celebrantur. Quare omnia melici carminis genera in gratiam sacrorum ministrorum conscripta hymni vocabantur. Hujusmodi sunt Profodion, Pæan, Dithyrambus, Nomos, Adonidia, Iobacchus, Hyporchemata, Parthenia, Daphnephora, Oschophora, & precatoria. Profodion dicebatur, cum ad aras, aut templa accederent, & in accessu ad tibiam canebatur. Pæan olim Apollini, & Dianæ attributum, ut pestis morbique depellerentur. Dithyrambus in Bacchum conscriptus, Nomon in Apollinem. Est autem Dithyrambus concitatus, & multum furoris cum saltatione ostendens, & ad affectus vehementiores comparatus, quare Phrygiam, & Hypophrygiam adhibet harmoniam, & concitatus est numeris, & dictione utitur simpliciore. Nomos contra per affectus, & numeros leviores remittitur, composito gradu ac magnifico incedit, & Lydio modo temperatur. Adonidia in Adonim referebantur. Jobacchus in festis, & sacrificiis Bacchi cum insolenti fremitu canebatur. Hyporchema vocabant carmen cum saltatione decantatum. Parthenia virginum choris adaptabantur. Daphnephora cum lauros nono quoque anno Apollini inferebant. Oschophora ab Atheniensibus canebantur; palmites vitis gestantibus plenos maturis uvis quod ipsi Oschin vocarunt, unde & carminibus nomen inditum est. Precatoria ab his componebantur, qui à Deo aliquid rogarent. Hæc Photius ex Procli *ἁρμονια* Aliam hymnorum divisionem tradit (m) Scaliger in Poëticis: seu verius Menander Rhetor

l Photius cod. 239. m Scalig. l. 3. poëti. c. 112.

initio libri de divisione causarum in genere demonstrativo, à quo Scaliger eam accepit. Sunt enim hymni Clytici, sive evocatorii, aut invocatorii: sunt apopemptici, quibus ethnici Deos suos quasi abeuntes postremo festorum die prosequerentur. Sunt etiam Physici, quibus dies, & nox: mythici, quibus justitia, & pax celebrantur. Sunt genealogici, proscutici, heroïci, pæanes, & mixti: Qua verò ratione ad colenda Numina adhiberentur hymni, docet (n) Natalis Comes in Mythologiis.

I I. Obscurum est quod minutiores quidam Scriptores aiunt primum hymnorum usum in agresti, rudique vita apud pastores extitisse: nullum enim extat hujusce ritus vestigium. Romæ à Saliis Sacerdotibus Martis hymni saliares à Numa Pompilio compositi cantabantur ante omnem Poëtarum memoriam. Non est autem Græci semper mendaces primam hymnorum inventionem sibi arroganter attribuant: Moyse enim cujus ingenium, & mirabilem dicendi vim (o) Dionysius Longinus miratur, & alii vates Hebræi hymnos Deo cantarunt multis ante seculis quam in Græcia Poëtæ florere. Atque ut sileam de cæteris, Moyse vixisse creditur octingentis circiter annis ante conditam Urbem, adhuc vigente prima Monarchia Assyriorum. Rex quoque David à Philone Hebræo hymnographus antonomastinè nuncupatur, & in morem Pindari, Flacci, & Alcæi lyra excellenter personuit. Age verò quam excellens, quam nobilis Hymnorum usus dicendus est, quos non solum Apostoli, & alii fideles in primitiva Ecclesia frequentarunt, sed ipse etiam Christus exemplo suo commendavit; *Et hymno dicto*, (p) aiunt Evangelistæ, *exierunt in montem olivarum*. Dubitavit olim Carolus Magnus Imperator, quisnam fuerit Hymnus iste, quem dixit Iesus post cœnam,

n Nat. Comes lib. 1. cap. 16. o Dion. Longin. libro de sublimi eloquen. p Matth. 26. 30. Marc. 14. 26.

cumque hanc quæstionem (q) Albino Flacco proposuisset, respondit ille longa & eleganti epistola, confutatque primò eorum sententiam, qui dicunt fuisse aliquem psalmum: tum asserit, vel non omnia ab Evangelistis scripta esse, vel Hymnum fuisse partem illam sermonis, *Pater clarifica filium tuum*, & quæ sequuntur Ioannis X & VII. Iste est Hymnus, ait Albinus, sacratissimus, & pulcherrimus, & cunctis pernecessarius credentibus. quem advocatus noster Dominus Iesus Christus peracto nostræ salutis, & suæ pietatis convivio magna dulcedine, & mirabili suavitate præsentibus suis discipulis decantavit. Ipse est hymnus, quem in spe vitæ æternæ beatitudinis memoria tenere debemus. De Hymnis quos canebant Christiani initio nascentis Ecclesiæ, multa (r) Eusebius ex Philone. Dionysius libro de divinis nominibus passim Hymnos admirabilis viri Hierothei magistri sui citat, & commendat, quem imitatus scripsit & ipse plures Hymnos, qui tamen injuria temporis perierunt. Idem Dionysius apud (s) Eusebium Hymnos Nepotis collaudat, quos tunc fideles cantabant. S. Athenogenis antiqui Theologi Hymnum, quem cecinit per ignem martyrium consummaturus, tanquam vulgò notum citat Basiliius libro de Spiritu sancto ad Amphilochem, ipsumque vocat exiterion, id est egressorium, vel ut alii legunt alexiterion, id est amuletum. Ecquis est aded rudis, & imperitus Ecclesiasticæ antiquitatis, qui nesciat Paulum Samosatenum in Concilio Antiochano damnatum, quod Hymnos, & cantus in honorem Christi compositos exploderet, ut patet ex epistola Catholicorum Episcoporum in historia Ecclesiastica (t) Eusebii? S. Ephræm Harmonium hæreticum Bardesanis Syri filium, & Gregorius Nazianzenus Apollinarium sacris Hymnis silere fecerunt.

q Albin. epist. 106. r Euseb. l. 2. Eccl. hist. cap. 16. s Idem. lib. 7. c. 19. t Idem. ibid. c. 24.

III. (u) Plato Philosophorum mens rectissimum fore ait, ut Hymni, & laudes Dei precibus mixtæ canantur. Idem asserit Proclus lib. 2. Platonicae Theologiae c. 11. Agesilaus nunquam Hymnos dicere desinebat, teste Xenophonte in ejus vita. Militibus sacros Hymnos commendant (x) Leo Imperator, & Joannes Cantacuzenus. Ipse quoque Julianus desertor, eorum usum laudat, & extollit in quadam oratione, sive epistola acephala, cujus solum fragmentum ad nos pervenit. Eisdem inter assiduas Imperii curas Carolus Magnus frequentasse, gesta ipsius testantur. Robertus Rex Franciæ cum Avallonem obsideret, sacrosque Hymnos decantaret, magna pars murorum spontè corruit, ut tradit (y) Paulus Æmilius. Concinnè apud Arrianum (z) Epictetus. Num aliquid oportebat nos, si quidem intelligentia in nobis est quædam, publicè, & privatim facere quam laudare, & celebrare Numen, eique pro beneficiis in nos collatis gratias agere? Nonne & fodientes decet, & arantes, & comedentes canere Hymnum Deo? Magnus Deus, qui nobis instrumenta hæc, quibus terram coleremus, exhibuit: magnus, qui nobis manus dedit, item ut gula deglutire possemus, qui ventrem, qui incrementa corporis occulta, qui ut sopiti somno possemus spirare effecit. Pro his universis laudare eum decebat, ac præstantissimum, divinissimumque Hymnum accinere confessionem hanc experimentem, quod nimirum dederit nobis facultatem assequendi hæc omnia, ac certa via, rationeque iis utentem. Quid igitur sit? Quandoquidem plures cæci estis, an non esse oportet aliquem isto munere fungentem, & pro omnibus debitam laudem Deo exhibentem? Si ego lusciniæ essem, facerem quod solent lusciniæ: si Cygnus, Cygni more canerem. Atqui compos sum rationis: Itaque Hymno mihi cele-

u Plato. 7. de legib. x Leo Imp. de re tactica c. 12. n. 115. Cantacuz. lib. 3. ap. 68. y Paul Æmil. in vita Roberti. z Epictet. l. 1. c. 16.

brandus est Deus : nam meum illud est officium , quod sane præstabo , nec deseram ordinem hunc quoad ejus possum : vosque ut idem faciatis , atque eadem incedatis via , hortor. Hactenus Epictetus. Et cantum quidem Hymnorum utilem esse ad movendum piè animum , & accendendum divinæ lectionis affectum , asserit Augustinus : De quibus Hymnis , inquit , in Ecclesia canendis , & ipsius Domini , & Apostolorum habemus documenta , & exempla , & præcepta. (a) Augustino suffragantur alii Patres , quos in re clarissima superfluum est recensere. Est autem Hymnus , si propriè loquamur. *ἡ εἰς Θεὸν ᾠδὴ* , Dei laus per carmen , sive cantus in Deum , sicut scholiastes Sophoclis definivit. (b) Athenæus in dipnosophistis , Hymnus cantus de Deo. Gregorius (c) Naz. in carminibus , Modulata laus est Hymnus , ut quidem arbitror. (d) Elias Cretensis ejusdem Gregorii Scholiastes , Hymnus divinæ gloriæ est decantatio , laudisque ipsius prædicatio. Chrysostomus proœmio 2. in Psal. Hymnus est bonorum verborum conceptio , quæ Deo offertur pro bonis , quæ nobis adsunt. Minus recta videtur Hymni finitio , quam assignat Ven. Beda præfatione in Psal. Hymnus est propriè laus Dei metricè scripta : si enim ad Hymnum ligatam orationem necessariam existimat , errat. Primarii sapientiæ antistites sunt , apud quos reperimus Hymnos soluta oratione compositos , videlicet apud Trismegistum in Pimandro , Platonem in Symposio , & in Phædro , idque præter alios adnotavit (e) Rhodiginus Marinus Neapolitanus in Proclo , sive de felicitate : Hymnos , inquit , efficiunt alii metro , alii oratione soluta. Egre giè (f) Augustinus Hymni proprietatem describit. Hymnus scitis quid est ? Cantus est cum laude Dei. Si laudas Deum , & non cantas , non dicis Hymnum.

a Aug. ep. 119. c. 18. b Athen. l. b. 4. c. 4. c Nazianz. Jambo. 15. v. 144.
d Elias in orat. 9. Naz. n. 21. e Rhodig. l. 7. c. 5. f Aug. in ps. 148.

Si cantas, & non laudas Deum, non dicis Hymnum. Si laudas aliquid, quod non pertinet ad laudem Dei, et si cantando laudes, non dicis Hymnum. Hymnus ergo tria ista habet, & canticum, & laudem, & laudem Dei. Laus ergo Dei cum cantico Hymnus dicitur. Quidam recentiores Poëtæ suis carminibus, quibus Sanctos invocant, Hymni titulum præfigunt, sed propriè Hymni ad Deum pertinent, & soli Deo conscribi solent, quod præter alios observat (g) Menander Rhetor.

IV. Sanctus (h) Benedictus in Regula Hymnum vocat Ambrosianum, nam tempore Divi Ambrosii frequentius cantari cœperunt Hymni ab eodem compositi, ut ipsæmet de se testatur in fine concionis de basilicis non tradendis hæreticis. Monasticæ verò Regulæ sanctionem sic explicat Vvalfridus [i] Strabo, ut beatissimus Legislator per Ambrosianos, vel eos intelligat Hymnos, quos confecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos. De qua re extat hic canon secundi (k) Concilii Turonensis: Licet Hymnos Ambrosianos habeamus in canone, tamen quoniam reliquorum sunt aliqui, qui digni sunt forma cantari, volumus libenter amplecti eos præter eorum Auctorum nomina non fuerint in limine prænotata: quoniam quæ fide constiterint, dicendi ratione non obstant. Hymnos authenticos, qui in antiquis Hymnariis reperiuntur, nominatim recenset [l] Radulphus Tungrensis, eosdemque collegit, ac scholiis illustravit Jodochus Clichtovæus. Laudant Hymnorum auctores (m) Isidorus, Rabanus Maurus, Vvalfridus Strabo, & Berno Augiensis. Sunt autem præcipui qui Hymnos scripserunt, Synesius, & Hilarius Episcopi, Cosmas Hierosolymitanus, Joannes Da-

g Menander loco citato. h Bened. Reg. c. 17. i Strabo c. 25. de reb. Eccl. k Concil. Turon. cap. 24. l Radulph. prof. 13. m Isidor. lib. 1. de Ecc. off. cap. 6. Rab. Maurus l. 2. c. 49. Strabo cap. 25. Berno Abb. cap. 2. de reb. ad Miss. spectant.

mascenus, Theophanes, Theosterictus, Theoleptus,
 Metrophanes Smyrnæus, Prudentius, Beda, Sedulius,
 Paulinus, Venantius Fortunatus, Fulbertus Carno-
 tentis, Paulus Diaconus, Thomas de Aquino, Joa-
 nes Geometra, Maximus Margunius, & alii. In
 Officio nocturno solent hymni statim post Invitato-
 rium decantari. Vocati enim, & invitati ad Deum
 illicò gaudemus, & exultamus, & si quæ sunt adhuc
 torpentia corda ad invitantis vocem nondum satis
 commota, per Hymni alacritatem, & jubilationem ad
 Psalmos devotè persolvendos excitantur. Si quidem,
 ut Magnus scribit [n] Basilius, hilarem, alacremque
 animæ æquabilitatem hymnica conferunt cohorta-
 menta. In Laudibus vero, itemque in Vesperis, &
 Completorio Hymni dicuntur post Psalmos, quia
 cum his horis ferventiores in divinis laudibus inveniri
 debeamus, consentaneum est, ut ad opus psalmodiæ
 sine prævia Hymni cohortatione procedamus, ut fiat
 quod scriptum est, (o) *In Psalmis, Hymnis, & Can-*
ticis. Prius enim ponuntur Psalmi, postea Hymni, ut
 potè res quædam diviniore, teste Chrysostomo, de-
 mum Cantica: qui ordo in hisce tribus officiis omnino
 servatur, nam post Hymnos Evangelica cantica mo-
 dulamur. At in cæteris diurnis horis Hymnus præce-
 dit Psalmos, quia curis quotidianis occupatum cor ad
 dulcedinem divini amoris hymnico personante con-
 centu retrahi debet, sicut dicit Scriptura, (p) *Pingues-*
cent speciosa deserti, & valles abundabunt frumento, cla-
mabunt, etenim Hymnum dicent. Quomodo pinguescet
 desertum? Quomodo corda depressa, & distracta di-
 vine gratiæ suavitate abundabunt? clamabunt inquit.
 Quid clamabunt? Hymnum dicent. Hymnus igitur
 dicendus est, ut divine consolationis epulo sagine-
 mur. *Eruentabunt labia mea Hymnum,* (q) inquit Psal-

n Basil. epist. 1. ad Greg. Theolog, o Coloss. 3. 16. & ibid. Chrysostom.
 p Psal. 64. q Psal. 118.

DIVINÆ PSALMODIÆ CAP. XVI. 483

mographus, *cum docueris me justificationes tuas.* Eructat qui plenus est. Si divina jucunditate repletus es, si donis cœlestibus impingua us, eructabunt Hymnum labia tua. Quare Hymnus aliquando præcedit? ut laude Dei repleatur os nostrum: aliquando subsequitur? ut de perceptis muneribus summo largitori gratias referamus. Quod enim à superis descendit, ut sapienter scribit (r) Ennodius Ticinensis, sola licet Hymnorum mercede taxari: Fabricator mundi ad potiora munera modulatis invitatur eloquiis. Hymnos autem idcirco stantes cantamus, ut in corporis erectione rectitudinem mentis ostendamus. Nam quid prodest, ait (f) Augustinus, quod Hymnum cantat lingua tua, si sacrilegium exhalat vita tua? Male vivendo multas linguas misisti in blasphemiam. Lingua tua vacat Hymno, & cœteræ te intuentium vacant blasphemiiis. Si ergo vis benedicere Dominum, fac verbum ejus, fac voluntatem ejus. *Te decet Hymnus Deus,* ait Psalmus. Sed ubi? *In Sion.* In Babylone non decet. Spes nostra fundata est in illa Civitate Hierusalem. Qui cantat secundum hanc spem, licet carne sit adhuc in Babylone, corde tamen cantat in Sion, dicente Apostolo, *Conversatio nostra in Cœlis est.* Qui verò terrenis adhuc inhiat cupiditatibus, hic ab Hymnis alienus est, hic Hymnos cantare nequit de canticis Sion.

§. X.

DE ANTIPHONIS.

Quid sit Antiphona. Quis primus fuerit Antiphonarum institutor. Alterni cantus antiquitas. Antiphona charitatem designat. Suspiria amantis anima.

I. FERVENTISSIMUS Christi Martyr Ignatius primus in Ecclesia Orientali Antiphonis initium dedit, ut

r Ennod. in Panegyrico ad Theodoricum. f Aug. in ps. 102.